

ПОЛЯНСЬКИЙ ЮРІЙ ЄВГЕНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри організації судових, правоохоронних органів
та адвокатури, кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

ПРО ПРИНЦИП ІНСТАНЦІЙНОСТІ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Одним з найважливіших принципів побудови судової системи України є принцип її інстанційності. Послідовне втілення його в життя є важливою гарантією забезпечення права на справедливий суд. Принцип інстанційності передбачений цілою низкою міжнародно-правових документів, а саме: п. 5 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ч. 2. ст. 2 Протоколу № 7 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ін.

Щодо вітчизняного законодавства, то він закріплений у ч. 1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон) та у відповідних статтях процесуальних кодексів, які регламентують інстанційну підсудність. У Конституції України (ст. 125) порядок зі спорідненими з ним принципами судоустрою – територіальності та спеціалізації, принцип інстанційності не закріплений. Між тим конституційне право на перегляд судового рішення в апеляційному і касаційному порядку (п. 8 ст. 129 Конституції України) зумовлює інстанційну побудову судової системи України. Отож викликає подив та обставина, що Верховною Радою України при внесенні змін до Конституції України (щодо правосуддя) та прийнятті тексту Закону, що сталося в один пленарний день (02.06.2016 р.), не знайшлося можливості для закріплення у Основному законі нашої держави однієї з базових засад судової влади.

У чому ж полягає сама сутність принципу інстанційності побудови судової системи? В загальних рисах мова йде про те, що один і той же суд однієї ланки не в змозі виконувати в одній і тій же справі функцію двох чи більше інстанцій. Фактично це означає, що суд однієї ланки – суд однієї інстанції. Перша – розгляд справ по суті, друга – апеляційна, третя – касаційна. У той же час, якщо проаналізувати зміст ст. 36, ст. ст. 44-45 Закону ми побачимо, що діючий нині Верховний Суд реалізує у своїй діяльності функції усіх судових інстанцій. Велика Палата цього суду розглядає справи у касаційній (по справах, розглянутих Касаційними судами Верховного Суду), а також апеляційній (по справах, які були предметом розгляду у Верховному суді по першій інстанції/інстанціях. Крім того, у випадках, визначених процесуальним законодавством, Верховний Суд здійснює правосуддя як суд першої інстанції.

Вже сформований, але поки що не діючий Вищий антикорупційний суд України реалізує у своїй діяльності теж декілька різновидів судової діяльності.

Згідно зі ст. 4 Закону України від 07.06.2018 року «Про Вищий антикорупційний суд», він здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів віднесених до його юрисдикції процесуальним законом. У такому разі одна й та ж справа може бути предметом розгляду по суті, а потім й при перегляді судового рішення, яке ще не вступило у законну силу, суддями цього ж суду. А якщо в одному й тому ж суді, хоча і у різних інстанціях, одну й ту ж справу будуть розглядати різні судді, то все одно будуть залишатися обґрунтовані сумніви в їхній неупередженості.

І тут виникає ще одне цікаве питання, яке у повній мірі стосується цієї проблеми. Яке ж місце займає цей Вищий спеціалізований суд, а разом з ним ще, можливо, і Вищий суд з питань інтелектуальної власності у судовій системі України, до якої ланки він чи вони можуть бути віднесені.

У свій час у юридичній періодиці, матеріалах наукових конференцій з високих трибун позитивно оцінювалася трансформація чотирьохланкової системи держави у триланкову. А як же буде зараз? До першої ланки Вищі спеціалізовані суди віднесені бути не можуть, бо мають діяти і як суди апеляційної інстанції, до апеляційної не можуть, оскільки мають статус вищого суду, до Верховного Суду – теж статус не дозволяє. Отже, в повній мірі постає питання про реальну наявність ще одної відокремленої ланки судової системи – ланки вищих спеціалізованих судів. І ми у цій ситуації знов повертаємося до чотирьохланкової судової системи.

На сьогодні ми маємо спеціалізований суд, який почне займатися розглядом тільки корупційних злочинів по першим двом інстанціям. У Верховному Суді з урахуванням цих обставин виникає необхідність формування спеціалізованого підрозділу – Антикорупційної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду для перегляду у касаційному порядку справ, які були предметом розгляду у Вищому антикорупційному суді.

Повертаючись до основного питання, констатуємо, що найкращим способом не допустити ситуації за якої один і той же суд виконує у справі функції двох і більше інстанцій, вважається наділення кожної судової ланки функціями тільки однієї інстанції.

З урахуванням усього викладеного можливо зробити висновок про те, що, нажаль, на сучасному етапі розвитку судової системи України ми не можемо прийти до висновку про реалізацію у повній мірі принципу інстанційності при її побудові. Усі суди, виключаючи першу ланку системи, здійснюють декілька судових інстанцій, а Верховний Суд – усі. Тому, як нам здається, законодавець повинен або привести норми діючого законодавства у відповідність з існуючими правовими реаліями і не посилалися більш на принцип інстанційнос-

ті у побудові діючої судової системи України, або при подальшому проведенні судово-правової реформи привести у повному обсязі судову систему у відповідність до принципу інстанційності.

Ключові слова: інституційність, правосуддя, принцип, судова ланка.

Ключевые слова: институционность, правосудие, принцип, судебная ветвь.

Key words: institutionalism, justice, principle, judicial branch.

СЕЛЕЗНЬОВ ВЛАДИСЛАВ АНАТОЛІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури,
кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КЕРІВНИХ ПОСАД СИСТЕМИ ДБР УКРАЇНИ

Створення та організація діяльності Державного бюро розслідування в Україні є актуальним завданням сьогодення як для законодавців, так і для усієї правоохоронної системи України в цілому.

Концептуальним є те, що досудове слідство повністю виводиться з системи органів прокуратури України, а підслідні раніше прокуратурі категорії кримінальних проваджень переносяться згідно з діючим кримінально-процесуальним кодексом України, до підслідності ДБР України. Таким чином вирішується проблема щодо усунення поєднання в прокуратурі функції як процесуального керівництва, так і досудового слідства в одній правоохоронній системі (прокуратурі), та усунення так званої, «за ангажованості» прокуратури, що до якості досудового слідства слідчим, діючі в системі органів прокуратури. На прокуратуру при цьому покладається лише функція наглядового процесуального керівництва як що до ДБР, так і до інших правоохоронних систем, які уповноважені згідно з діючим законодавством України здійснювати функції досудового слідства.

Згідно з законом України про ДБР, прийнятим 12 листопада 2015 року, підписаного Президентом 14 січня 2016 року, набраного чинності 1 березня 2016 року, даний орган у своїй діяльності керується Конституцією України, кримінально-процесуальним кодексом України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», міжнародними договорами та іншими нормативно-правовими актами. ДБР є центральним органом виконавчої влади і здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, розслідування, припинення та розкриття злочинності, віднесених до його компетенції і які вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями, та працівниками правоохоронних органів (крім корупційних діянь), службовими особами НАБУ, керівником САП та прокурорами цієї системи військових злочинів тощо.